ברטנורא על מסכת נדה

פירוש רבי עובדיה מברטנורא

geulaquiz.com

פרק א

א **שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן.** משום דרבי אליעזר אומר ארבע נשים דיין שעתן, תני נמי שמאי אומר כל הנשים, לאפוקי מדר׳ אליעזר:

דיין שעתן. נשים הרואות דם דיין שעתן לטמא טהרות שנגעו בהן משעת ראייתן ואילך, ולא אמרינן מקמי הכי נמי היה דם וכותלי בית הרחם העמידוהו והיתה טמאה מקודם. דכל הנשים מטמאות בבית החיצון ואע״פ שלא יצא הדם לחוץ, דכתיב (ויקרא ט״ו:י״ט) דם יהיה זובה בבשרה, אע״פ שהוא בבשר ולא יצא לחוץ, טמאה. וטעמא דשמאי דלא חייש דלמא מקמי הכי הוה דם, שאם אתה אומר כן, לבו של אדם נוקפו תמיד בשעת ביאה ופורש מאשתו ונמצאת מבטל בנות ישראל מפריה ורביה:

מפקידה לפקידה. בדקה היום ומצאה טהורה, ובדקה לסוף שבוע ומצאה טמאה, חוששין למגעה מבדיקה ראשונה ואילך, שמא עם סילוק ידיה ראתה וכותלי בית הרחם העמידוהו. ולביטול פריה ורביה לא חיישינן, דדוקא לטהרות הוא דמטמינן להו מפקידה לפקידה, ולא לבעלה. ושמאי אומר, לטהרות נמי לא מטמינן, דא״כ לבו נוקפו ופורש נמי מתשמיש:

לא כדברי זה. שמאי דמיקל טפי ואינו עושה סייג לדבריו:

ולא כדברי זה. הלל דמחמיר יותר מדאי. דודאי כולי האי ימים רבים לא מוקמי כותלי בית הרחם דם:

מעת לעת ממעטת על יד מפקידה לפקידה. שני זמנים הוזכרו באשה לטמא טהרות למפרע, והלך אחר הקל שבשניהן. אם מפקידה לפקידה יותר על מעת לעת, הלך אחר מעת לעת ולא תטמא אלא טהרות שנגעה מאתמול בשעה הזאת. ואם מעת לעת יותר על מפקידה לפקידה, כגון שבדקה עצמה שחרית ומצאה טהורה וערבית מצאה טמאה, לא מטמאינן אלא הנך טהרות דמבדיקת שחרית ואילך. וטעמייהו דרבנן, לפי שחכמים תקנו לבנות ישראל שיהיו בודקות שחרית וערבית, שחרית להכשיר טהרות של לילה, וערבית להכשיר טהרות של יום. ואם בדקה שחרית ומצאה טהורה, ערבית ומצאה טמאה, הפסידה טהרות של יום, וזו שישבה ימים רבים ו, לא בדקה כתקנת חכמים, הפסידה עונה אחת יתירה, משום קנס. וכדי להשוות מדותיהם של חכמים שלא תחלוק בין היכא דבדקה שחרית להיכא דבדקה בצהרים, לא רצו לחלק ולמעט ולהוסיף בזמן, ונתנו זמן קבוע מעת לעת, שלא ליתן דבריהם לשיעורין. והלכה כחכמים:

על יד. אחר. כמו ועל ידו החזיק, שהוא כמו ואחריו, בספר עזרא (פרק ג׳):

וסת. קבוע, שנקבע לה זמן האורח שלש פעמים ובדקה בשעת וסתה ומצאה טמאה:

דיה שעתה. ולא חיישינן דלמא מקמי הכי הוה, דודאי אורח בזמנו בא:

והמשמשת בעדים. שבדקה עצמה בעדים, דהיינו בסדין, קודם תשמיש ולאחר תשמיש:

הרי זו כפקידה. בגמרא מוקי למתניתין דתרתי קתני והכי קאמר, ומשמשת בעדים כלומר מצוה על אשה שתשמש בשני עדים, אחד לפני תשמיש ואחד לאחר תשמיש. והרי זו כפקידה, העד של אחר תשמיש הרי הוא כפקידה. וממעטת על יד מעת לעת ועל יד מפקידה לפקידה, דמהו דתימא שמא תראה טפת דם כחרדל ותחפנה שכבת זרע ולא להוי כפקידה, קמשמע לן. ואם שמשה בצהרים בעדים, ובדקה אחרי כן בערב ומצאה טמאה, לא מטמאינן טהרות דמבדיקת שחרית עד תשמיש, שהרי בשעת תשמיש בדקה ומצאה טהורה. ואע״ג דבדיקה שקודם תשמיש לא חשיבא בדיקה מעלייתא, שמתוך שהיא בהולה לשמש אינה מכנסת העד לחורים ולסדקין. בדיקה בעד שלאחר תשמיש בדיקה מעלייתא היא וחשיבא כפקידה כדאמרן:

ב **היתה יושבת במטה ועסוקה בטהרות.** הא דלא תני היתה עסוקה בטהרות ופרשה וראתה, וקתני היתה יושבת במטה, לאשמועינן דמשום דיש לה וסת ודיה שעתה, המטה נמי טהורה, כדקתני וכולן טהורות, הא אם אין לה וסת, דמטמינן מעת לעת, המטה נמי טמאה, כמשכב נדה עצמה שמטמאה טומאה חמורה לטמא אדם לטמא בגדים שעליו:

אע״פ שאמרו. אשה שאין לה וסת מטמאה מעת לעת:

אינה מונה. ימי נדה אלא משעה שראתה:

ג **ארבע נשים דיין שעתן.** דאינן רגילות לראות דם:

אבל הלכה כרבי אליעזר. והכי מסיק בגמרא דהלכה כרבי אליעזר:

ד **משיוודע עוברה.** לסוף שלשה חדשים מיום שנתעברה:

עד שתגמול. עד שישלים לבנה כ״ד חודש. ואפילו מת בתוך כ״ד חודש, דיה שעתה, שהיולדת אבריה מתפרקים ואין דמה חוזר עד אחר כ״ד חודש.

ומשם ואילך הרי היא ככל הנשים ומטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה. ואע״פ שמניקה והולכת ארבע וחמש שנים:

גמלתו או מת ר׳ מאיר אומר מטמאה מעת לעת. דסבר ר׳ מאיר דם נעכר ונעשה חלב. וכשאינה מניקה, אפילו קודם כ״ד חודש חוזר הדם למקומו וחוזרת להיות רואה. ואין הלכה כרבי מאיר:

ה **כל שעברו עליה שלש עונות.** עונה בינונית היא שלשים יום. ומכיון שעברו עליה שלש עונות בינונית אחר שהגיעה סמוך לזקנתה, דיה שעתה. וסמוך לזקנתה נקרא, כל שקורים לה אימא אימא מחמת זקנתה ואינה מקפדת:

כל אשה. ואפילו אינה זקנה, ועברו עליה שלש עונות ולא ראתה, דיה שעתה:

מעוברת ומניקה שעברו עליהן שלש עונות. אבל לא עברו עליהן, לא. ודלא כתנא קמא דאמר מעוברת משיוודע העובר, ומניקה משנולד. ואין הלכה לא כר׳ אליעזר ולא כר׳ יוסי:

ו **ובמה אמרו.** ארבע נשים דיין שעתן:

בראיה ראשונה. שראתה הבתולה, והמעוברת והמניקה, והזקנה לאחר שעברו עליה שלש עונות מחמת זקנתה:

אבל בשניה מטמאה מעת לעת. שהרי חזרה לקדמותה להיות דמיה מצויין בה:

מאונס. כגון דקפצה וראתה, או מחמת פחד, או שאכלה דבר המגיר דם:

ז **אע״פ שאמרו.** אשה שיש לה וסת דיה שעתה:

צריכה להיות בודקת. בכל יום שחרית וערבית כשאר נשים:

חוץ מן הנדה. משראתה יום אחד, טמאה שבעה, ואינה צריכה בדיקה כל שבעה, שהרי בלא ראיה היא טמאה כל שבעה:

והיושבת על דם טוהר. דלמה לה בדיקה, אפילו תראה, דם טוהר הוא:

ומשמשת בעדים. אע״פ שיש לה וסת, צריכה לבדוק לפני תשמיש ולאחר תשמיש. ודוקא כשהיא עסוקה בטהרות, דמגו דבעיא בדיקה לטהרות, בעיא נמי בדיקה לבעלה. אבל אשה שאינה עסוקה בטהרות, לבעלה לא בעיא בדיקה:

ובתולה שדמיה טהורים. ארבע לילות לבית שמאי, ולבית הלל עד שתחיה המכה של בעילה, והיא אינה צריכה לשמש בעדים, שהרי דמה טהור, ואפילו נשתנו מראית דמיה, הואיל ושמשה, דמשום תשמיש נשתנה. אבל שחרית וערבית, צריכה בדיקה היכא דלא שמשה אחר בעילה ראשונה, שמא נשתנו מראה דמים שלה ממראה דם בעילה ראשונה. ואם נשתנו מראה דמים שלה, טמאה, שרגלים לדבר שאין זה דם בתולים:

שחרית ובין השמשות. שחרית להכשיר טהרות של לילה. שאם תמצא טהורה תדע שלא ראתה בלילה, ולכשתמצא ערבית טמאה יצאו אלו מספק. וכן בין השמשות להכשיר טהרות שנתעסקה בהן ביום:

ובשעה שהיא עוברת לשמש את ביתה. שמכינה עצמה לשמש עם בעלה:

רבי יהודה אומר אף בשעת עברתן מלאכול בתרומה. אף לאחר שאכלו בתרומה, צריכות לבדוק עצמן, לתקן שיירי תרומות שבפניה. שאם תמצא עכשיו טהורה, כשתבדוק ערבית כמשפטה ותמצא טמאה, לא יהיה שיירי התרומה בכלל טומאה למפרע, שהרי בדקה לאחר העברתה. ואין הלכה כר״י:

פרק ב

א **כל היד המרבה לבדוק.** שבודקת תמיד שמא ראתה:

ובאנשים. שבודק עצמו תמיד באמתו, שמא יצא ממנו קרי:

תקצץ. שמתחמם ומרגיש כשממשמש באמה, ומוציא שכבת זרע לבטלה:

והסומא. אינה משנה ודחויה היא. אלא היא בודקת לעצמה ומראה לחברותיה:

ושנטרפה דעתה. מחמת חולי:

מתקינות אותן. בודקות אותן ומטבילות אותן:

הכי גרסינן, הצנועות מתקנות להן שלישי לתקן את הבית. כלומר לבדוק לפני תשמיש ולהכין עצמה לבעלה. והוא הדין לכל הנשים כדתנן בפרק קמא ובשעה שהיא עוברת לשמש את ביתה, והא דנקט צנועות, משום דצנועות עד שבודקת בו לפני תשמיש זה אין בודקות בו לפני תשמיש אחר, לפי שמטונף וכהה מראית ליבונו בבדיקה ראשונה, ושוב אין נראית בו טפה כחרדל:

ב **נמצא דם על שלו.** אפילו שהה זמן ארוך לאחר בעילה קודם קינוח, בידוע שהיה דם בשעת תשמיש:

טמאין. שניהם, טומאת שבעה, כדין בועל נדה:

אותיום. תיכף ואין לו דומה במשנה:

טמאים מספק. שניהם טמאים שבעה ימים, ומיהו טומאת ספק היא לתלות אבל לא לשרוף:

ופטורים מן הקרבן. מחטאת קבוע, אבל חייבים באשם תלוי:

ג **ותדיח את פניה.** קינוח שלמטה:

ואח"כ. כלומר אם שהתה יותר משיעור זה:

מטמאה מעת לעת. טהרות שנתעסקה בהן. כדין מעת לעת דאמרינן בפרק קמא:

ואינה מטמאה את בועלה. טומאת שבעה, אלא טומאת ערב כדין כל נוגע בנדה:

ר' עקיבא אומר אף מטמאה את בועלה. דסבר ר' עקיבא כל מעת לעת מטמאה את בועלה טומאת שבעה מספק. ואין הלכה כרבי עקיבא:

ומודים חכמים לר' עקיבא ברואה כתם. ואע"ג דבטומאת מעת לעת אמרו חכמים שאינה מטמאה את בועלה לפי שטומאת מעת לעת אינה אלא מדרבנן, מודים הם ברואה כתם, דאע"ג דטומאת כתמים דרבנן, מטמאה את בועלה טומאת שבעה:

ד **כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן.** ואין צריך לשאול לה אם היא טהורה. והני מילי, כשהניחה בחזקת טהורה:

הבאין מן הדרך נשיהן להן בחזקת טהרה. דסלקא דעתך אמינא הני מילי היכא דאיתיה במתא, דרמיא אנפשה ובדקה, אבל היכא דליתיה במתא, דלא רמיא אנפשה, לא, קמשמע לן:

שני עדים על כל תשמיש. אחד לפניו ואחד לאחריו, ולמחר תעיין בהם:

או תשמש לאור הנר. ותבדוק לאחר תשמיש עד שקנחה בו:

דיה בשני עדים כל הלילה. אחד לפני תשמיש ראשון, ואחד לאחר תשמיש אחרון. ואע"ג דמשמשה ולא ידעה אי ראתה דם ביני וביני, בין לבית שמאי בין לבית הלל לא אכפת לן, דלא הוצרכו אלא לחומר טהרות:

ה **החדר והעליה והפרוזדור.** חדר מבפנים, ופרוזדור מבחוץ, שניהם זה אצל זה, חדר לצד אחוריה, ופרוזדור לפניה, ועלייה בנויה על שתיהן, ונקב יש בין עליה לפרוזדור ונקרא לול. ופעמים יורד דם מן העליה לפרוזדור דרך הלול. וכותלי רחם, למטה באמצע פרוזדור, ודרך שם דמים יוצאים:

דם החדר טמא. דהיינו דם המקור:

ספיקו טמא. מספק טמא טומאה ודאית:

שחזקתו מן המקור. ולא אמרינן שמא מן העלייה בא, ודמי העלייה טהורים הם, אלא עשאוהו כאילו ודאי בא מן המקור. והני מילי, כשנמצא מן הלול ולפנים לצד החדר, אבל נמצא מן הלול ולחוץ, אינו טמא טומאה ודאית לשרוף, אלא ספיקו טמא לתלות, שהרי שני דמים יוצאין דרך שם, ו. מי החדר ודמי העלייה, ולא ידעינן מהי אתא:

ו **חמשה דמים טמאים.** דשתי פעמים כתיב דמיה בקרא בטומאת דמים שבאשה, (ויקרא כ':י"ח,) והיא גילתה את מקור דמיה, (שם י"ב) וטהרה ממקור דמיה, ומיעוט דמיה שנים, הרי ארבעה דמים. אודם, וקרן כרכום, ומימי אדמה, ומזוג. והשחור בכלל אדום הוא, והכי אמרינן בגמרא, האי שחור אדום הוא, אלא שלקה:

וכקרן כרכום. כמראה זיו הכרכום. לשון כי קרן עור פניו (שמות ל"ד:כ"ט):

וכמימי אדמה. כולן מפרש להן לקמן במתניתין:

וכמזוג. כיין אדום המזוג במים:

כמימי תלתן. מים ששורין בהן תלתן. פינקיריק"ו בלע"ז:

וכמימי בשר צלי. מוחל היוצא מבשר צלוי:

ובית הלל מטהרין. ושלש מחלוקות בדבר. תנא קמא דאמר חמשה דמים טמאים ותו לא, סבירא ליה דמימי תלתן ומי בשר צלי תולין, לא אוכלין ולא שורפין. ובית שמאי מטמאין, ושורפים עליהם תרומה וקדשים. ובית הלל מטהרין לגמרי. והלכה כתנא קמא, דתולין:

עקביא בן מהללאל מטמא. דסבירא ליה האי ירוק כקרן כרכום הוא, אלא שלקה. וירוק דמטמא עקביא בן מהללאל, דהיינו כמראה אתרוג, ולא כמראה

כרתי, שאינו נוטה לאדמימות כלל:

וחכמים מטהרים. ושלש מחלוקות נמי בירוק, תנא קמא סבר תולין לא אוכלים ולא שורפים, ועקביא בן מהללאל מטמא ושורפים, וחכמים מטהרין ואוכלים. והלכה כתנא קמא:

אם אינו מטמא משום כתם. להיותו חשוב מן הדמים המטמאין באשה:

מטמא משום משקה. וחשוב הוא דם להכשיר הזרעים לקבל טומאה ככל שאר דם. שהוא אחד מן השבעה משקין שמכשירין את הזרעים:

לא כך ולא כך. לא מטמא משום כתם, ולא מכשיר את הזרעים. והלכה כר׳ יוסי, והוא חכמים דפליגי אעקביא:

ז **כדם המכה.** כדם של שור שחוט שהוא אדום הרבה, ובתחילת הכאתה של סכין, ולא כדם של כולה שחיטה, שדם שחיטה משתנה והולך. ואית דאמרי, כדם המכה של הקזה:

כחרת. כמראה הדיו שבשולי הכלי, שהוא שחור הרבה, ולא כמראה הדיו שבראש הכלי שהוא קלוש ואינו שחור כל כך. פירוש אחר, חרת אדרמינ״ט בלע״ז, שצובעין בו העורות. כמו חרתא דאושכפי [דמגילה פ״ב]:

עמוק מכן. שעמוק במראה שחרורית, כלומר שחור יותר מחרת:

דיהה. שנדהית מראיתו ואינו שחור כל כך. והוא הדין לכל דמים טמאים, דבכולהו עמוק מכאן טמא, דיהה מכאן טהור, חוץ מיין מזוג, דבין עמוק בין דיהה טהור:

כברור שבו. שיש עלין ברורים במראה אדמדומית יותר מחבריהן. ושלש שורות של עלין יש בכרכום, ובכל שורה שלשה עלין, ואין בודקין אלא בשורה האמצעית, והעלה האמצעי שבשורה האמצעית, משובח שבכולן לבדיקה:

מבקעת בית כרם. מקום ידוע בארץ ישראל ששמו בית כרם:

ומציף מים. נותן מים על העפר, עד שיהיו המים צפין על גבי האדמה. ומשערין אותן עכורים, ואין משערים אותן צלולים:

וכמזוג. כיצד שני חלקים מים ואחד יין מן היין השרוני. הבא מארץ השרון. מקום ידוע בארץ ישראל. פירוש אחר, יין העשוי מן הגפנים הנטועים בבקעה ובעמק. לשון חבצלת השרון. ובזמן הזה, כל מה שתראה באשה מאותו מקום, טמא, חוץ מן הלבן והירוק. ומימינו לא שמענו מי שהתיר שום מראה דם, אלא הלבן והירוק ככרתי בלבד:

פרק ג

א **המפלת.** אם יש עמה דם טמאה. נדה:

ואם לאו טהורה. דסבר תנא קמא, אפשר לפתיחת הקבר בלא דם. ואפילו נמצא דם בתוך החתיכה, טהורה, דדם חתיכה הוא ולא דם נדה:

רבי יהודה אומר בין כך ובין כך טמאה. דסבר רבי יהודה אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם. וכיון שהפילה חתיכה, ודאי דם היה שם אלא שאבד במיעוטו ולא נראה. ואין הלכה כר׳ יהודה:

ב **כמין שערה.** שער:

יבחושין. יתושין:

תטיל למים. פושרין, וישהה אותם במים הפושרים כ״ד שעות:

אם נמוחו טמאה. משום נדה. דדם הוא:

אם יש עמהן דם טמאה ואם לאו טהורה. מתניתין כרבנן דפליגי עליה דרבי יהודה לעיל, וסברי דאפשר לפתיחת הקבר בלא דם:

וחכמים אומרים כל שאין בו מצורת אדם אינו ולד. הכל מודים בנולד גופו כצורת חיה ופניו פני אדם, שהוא חשוב ולד. גופו אדם ופניו פני חיה, הרי הוא חיה ואין זה ולד, דבתר צורת פנים אזלינן. לא נחלקו אלא במי שקצת פניו כפני אדם, וקצת כפני בהמה, ואפילו רוב פניו כפני אדם ועין אחת שבראשו בלבד כעין של בהמה, רבי מאיר אומר, כל צורת אדם צריכה, וכיון שיש לו עין כבהמה אין זה ולד. ורבנן סברי, כל שאין בו מצורת אדם כלל ואפילו מקצת צורה אין לו, אינו ולד. אבל יש בו מקצת צורה, הרי זה ולד. והלכה כחכמים:

ג **שפיר.** חתיכה של בשר. ואם יש בה צורת אדם נקרא שפיר מרוקם. ואני שמעתי שהוא כשפופרת של ביצה, לפיכך נקרא שפיר:

מלא גנינים. מלא גוונים הרבה. פירוש אחר, גנינים, תולעים, שחתיכת הבשר חתוכה חתיכות דקות כעין תולעים:

אינה חוששת לולד. ואינה טמאה לידה. ואם אין עמהן דם, אינה חוששת אפילו משום נדה:

תשב לזכר ולנקבה. טמאה שבועים כיולדת נקבה, ואין לה דם טוהר אלא שלשים ושלשה ימים כיולדת זכר. הואיל ואינו ניכר אם זכר אם נקבה, נותנים עליו חומרי זכר וחומרי נקבה:

ד **סנדל.** חתיכת בשר עשויה כדמות לשון של שור. ומפני שיש לה צורת סנדל קורין לה סנדל. והוא רגיל לבוא עם ולד. ויש מפרשים, סנדל, שנאוי ולד [צ״ל ודל]:

שליא. כמין קרום שהולד מונח בתוכה. ותחילתה כחוט של ערב. וכשהיא הולכת ורווחת, רחבה כתורמוס, וחלולה כחצוצרת. ואין שליא פחותה מטפח:

הבית טמא. משום אוהל המת, דולד הוה בה ומת:

נימוק הולד. ונעשה דם ונתערב בדם הלידה ובטל ברוב, ואין הבית טמא. ואין הלכה כר׳ שמעון:

ה **תשב לזכר ולנקבה.** טמאה שבועים כנקבה, וימי טוהר שלה שלשים ושלשה יום בלבד כזכר:

טומטום וזכר אנדרוגינוס וזכר. כגון שילדה תאומים, אחד טומטום או אנדרוגינוס, והאחד זכר ודאי:

תשב לזכר ולנקבה. ולא אמרינן מדהאי זכר ודאי, האי נמי זכר:

תשב לנקבה בלבד. דאפילו הוי טומטום זכר, בתר נקבות אזלינן, דכל ימי זכר בין לטומאה בין לטהרה מובלעים תוך של נקבה:

מחותו. אברים אברים:

מסורס. לשון הפוך הוא. כמו, סרס המקרא ודרשהו [בבא בתרא קי״ט]:

משיצא רובו הרי הוא כילוד. וראשו כרובו. הלכך משיצא ראשו של מחותך, אע״פ שכל שאר הגוף בפנים, הרי הוא כילוד:

פדחתו. מצחו:

ו **ואין ידוע מה הוא.** אם זכר אם נקבה:

תשב לזכר ולנקבה. ימי טוהר דזכר, וימי טומאה דנקבה:

לזכר ולנקבה ולנדה. כלומר, כשתראה תהא נדה, שאין לה ימי טוהר, דשמא לאו ולד הוא. וטובלת לסוף ארבעים כיולדת זכר למאן דאמר טבילה בזמנה מצוה. וטובלת יום ארוך, כגון יולדת זכר שטבלה לסוף שבעה ואינה טהורה לקודש ולמקדש עד מלאות הארבעים, צריכה טבילה אחרת לסוף הארבעים, וזאת נצרכה לטבול לסוף ארבעים יום כיולדת זכר, אע״פ שאין טבילה זו מועלת לה כלום, שהרי אינה טהורה לקודש ולמקדש עד מלאות שמונים כיולדת נקבה:

ז **המפלת ליום ארבעים.** לטבילתה:

אינה חוששת לולד. שלא נגמרה יצירתו עד שיכלו כל ארבעים יום:

ולנדה. כשתראה, תהא נדה, דלמא ליכא ולד ואין כאן ימי טוהר:

יום ארבעים ואחד תשב לזכר. שבעה ימי טומאה. אפילו בלידה יבישתא שאינה נדה. אבל שבועים דנקבה, אינה יושבת, כדקתני טעמא שיצירת נקבה לשמונים ואחד. ואין הלכה כר׳ ישמעאל:

וחכמים אומרים כו׳ חכמים היינו תנא קמא, אלא משום דמסתבר טעמיה דרבי ישמעאל טפי מדתנא קמא, הדר רבי ושנאה בלשון חכמים, לאשמעינן דהלכה כסתם ראשון, ואף על פי שמחלוקת רבי ישמעאל בצדו:

פרק ד

א **בנות כותים נדות מעריסתן.** מקטנותן, כשהן מונחות בעריסה, גזרו בהו רבנן דליטמו משום נדה, דכתיב (ויקרא ט״ו:י״ט) ואשה כי תהיה זבה, ותניא אין לי אלא אשה שהיא גדולה. תינוקת בת יום אחד לנדה מנין, תלמוד לומר ואשה. וכותים לא דרשי אשה ואשה, וכי חזיין קטנות לא מפרשי להו, הלכך גזרו בהו רבנן דליטמו כולהו:

ומטמאין משכב התחתון כעליון. תחתונו של בועל נדה טמא כעליונו של זב, מה עליונו של זב אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין, אף תחתונו של בועל נדה אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין. ועליונו של זב, הוא הדבר הנישא על גבי הזב נפקא לן מקרא דאינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלים ומשקים,

דכתיב (ויקרא ט״ו:י׳) והנוגע בכל אשר יהיה תחתיו יטמא, מאי תחתיו, אילימא תחתיו דזב, מכל אשר יגע במשכבו נפקא, אלא הנוגע בכל אשר יהיה הזב תחתיו יטמא, ומדלא ערבינהו ונכתוב וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו והנושא אותם יכבס בגדיו, ואפסקינהו ביטמא, מכלל דהאי יטמא לאו באדם וכלים איירי, אלא באוכלים ומשקים. וכותים שהן בועלי נדות, מטמאים משכב התחתון שלהן אוכלין ומשקין, אבל לא אדם וכלים, כעליונו של זב שגם הוא מטמא אוכלים ומשקים לא אדם וכלים. וכל הדברים הללו לא נאמרו אלא בזמן שהיו הכותים מחזיקים בתורה ומדקדקים בהרבה מצות כישראל. אבל לאחר שבדקו ומצאו להם כדמות יונה בראש הר גריזים שעובדים אותה, עשאום כנכרים גמורים לכל דבריהם, בין לענין טומאה וטהרה, בין לשאר דינים שבתורה, אין הפרש בינם לבין הנכרים כלל:

והן יושבות על כל דם. כלומר, לפיכך הכותים הם בועלי נדות, לפי שהן יושבות על כל דם, דכל דם שרואה בין אדום בין ירוק יושבת עליו ימי נדות, וזו תקלה היא להם, שאם רואה דם ירוק היום מתחלת למנות מהיום שבעת ימי נדה, ואם תראה באותם ימי נדות דם אדום, אינה מונה אלא מיום ראיה ראשונה, ואותו דם טהור היה, ומראיה שניה היא צריכה למנות:

ואין חייבין עליהן. הלובש או מתכסה באותן בגדים ונכנס למקדש, פטור מקרבן. או אם נגעו אותן בגדים של משכב שלהן בתרומה, תולין:

מפני שטומאתן ספק. דלא ידעינן אי נדה [היא] אי לא. ובגמרא פריך אמתניתין מהא דתנן במסכת טהרות פרק ד׳ (משנה ה׳) על ששה ספיקות שורפין את התרומה, על ספק בגדי עם הארץ, כלומר על בגדי עם הארץ אם נגעו בה, נשרפת, משום שמא טמא היה, והאי כותי נמי תיפוק ליה אם נגע משכבו בתרומה, תהא נשרפת, משום דעם הארץ הוא, והוי ליה בגדי עם הארץ. ומשני, דמתניתין איירי בכותי שטבל בפנינו ועלה ודרס על בגדיו של חבר כשהוא ערום, או שלבש בגדי חבר, או שהטביל את בגדיו בפניו, באופן דבגדיו של כותי כשהן מדרס, לא נגעו בבגדיו של חבר כשדרס עליהן, ואח״כ נגעו בגדיו של חבר שדרס כותי עליהן בתרומה, לא שרפינן תרומה עליהן. דאי משום טומאת עם הארץ, הא טביל ליה. ואי משום בועל נדה, שמא לא בעל בקרוב וכבר עברו ימי טומאתו וסלקא ליה טבילה. ואם תמצא לומר בעל בקרוב, שמא לא היתה אשתו יושבת על דם טמא אלא על דם טהור, והוי ספק ספיקא, ואספק ספיקא לא שרפינן תרומה:

ב **פירשו ללכת בדרכי ישראל הרי הן כישראליות.** אבל סתמא, הרי הן ככותיות:

ר׳ יוסי אומר לעולם הן כישראל. וסתמא הן כישראליות. ואין הלכה כר׳ יוסי:

ג **דם נכרית בית שמאי מטהרין.** ואע״ג דברוקה ובמימי רגליה מודו בית שמאי דרבנן גזרו עליהן להיות כזבין לכל דבריהן, אפילו הכי דמה טהור, דשיירו בה רבנן למהוי הכירא דטומאתן דרבנן, כי היכי דלא לשרפו עלייהו תרומה וקדשים:

ודם טהור של מצורעת. ואע״ג דמעינות של מצורעת כגון רוקה ומימי רגליה הוו אב הטומאה כשל זב, אפילו הכי דם טוהר שלה טהור, דלאו מעין הוא, דדומיא דרוק בעינן שמתעגל ויוצא:

כרוקה וכמימי רגליה. דמטמאין לחין ואין מטמאין יבשין. והך היכרא הוא דעבוד גבי דם הנכרית דמטמא מדרבנן שגזרו עליהם שיהיו כזבים לכל דבריהן, דאילו דישראלית מטמא לח ויבש, ודנכרית לח ולא יבש, כרוקה וכמימי רגליה דאין מטמאין יבשין. ודם טהור של מצורעת נמי, אע״ג דדם לאו מעין הוא, דין מעין אית ליה, דרחמנא רבייה מקרא דכתיב לזכר, לרבות מצורע למעינותיו, ולנקבה לרבות מצורעת למעינותיה, ואמרינן מעינותיה דמאי, אילימא שאר מעינותיה כגון רוקה ומימי רגליה דאתו מזב דכתיב ביה וכי ירוק הזב, ומיניה נפקי שאר מעינות, מזכר נפקא, דכיון דאתרבי מצורע למעינותיו, אתרבי מצורעת לכל מעינותיה דאיכא דכוותייהו בזכר, אלא לדמה דליתיה בזכר, וכיון דרבייה רחמנא לדמה שיהא כרוקה וכמימי רגליה, א״כ מה רוקה ומימי רגליה מטמאין לחין ואין מטמאין יבשים, אף דמה כן:

דם היולדת. שעברו שבעת ימי טומאת לידה ולא טבלה:

בית שמאי אומרים כרוקה וכמימי רגליה. מטמא לח ואינו מטמא יבש. ואע״ג דדם טוהר הוא, דביומי תלה רחמנא והא מלו, וליכא לטמוייה נמי משום מעין דהא אין מתעגל ויוצא, אפילו הכי רבנן גזור טומאה עליה, הואיל ולא טבלה וטמאה היא. גזירה אחר שבעה אטו תוך שבעה. ומיהו לא גזור שיטמא לח ויבש כלפני שבעה, כי היכי דלהוי ליה הכירא דלידע דטומאתו דרבנן:

ובית הלל אומרים מטמא לח ויבש. דטומאתו מן התורה כל זמן שלא טבלה. דסברי בית הלל ביומי וטבילה תלה רחמנא, וכל זמן שלא טבלה, הרי דמה לאחר שבעה כלפני שבעה:

ומודים ביולדת בזוב. אם בעת לדתה היתה זבה שהיא צריכה לספור שבעה נקיים קודם שתטהר, וילדה ולא ספרה, מודים בית שמאי לבית הלל שדמה טמא לח ויבש אע״פ שעברו שבעת ימי לידה לזכר ושבועים לנקבה, שדמה של זבה לעולם הוא בטומאתו מן התורה עד שתספור שבעה נקיים:

ד **המקשה נדה.** הכי קאמר, המקשה בלדתה בימי נדתה וראתה דם בהקשותה, הרי היא נדה, דלא טיהרה תורה לדם קושי אלא באחד עשר יום של ימי זיבה, אבל בימים של נדה לא טיהריה רחמנא:

קשתה. מחמת ולד שלשה ימים בתוך אחד עשר יום של ימי זיבה וראתה כל שלשה ימים רצופים:

ושפתה. שעמדה בשופי ובנחת מחבליה מעת לעת ברביעי:

וילדה. אגלאי מלתא דדמים שראתה לא באו מחמת ולד, הלכך הרי זו יולדת בזוב. אבל אם לא שפתה סמוך ללידתה, כל דמים שראתה, מחמת ולד הוא, ורחמנא טהרינהו מזיבה, דכתיב זוב דמה, דמה מחמת עצמה ולא דמה מחמת ולד:

לילה ויום. דאם שפתה בחצי יום שלישי וילדה בחצי יום רביעי דשפתה מעת לעת, אין זה שופי, אא״כ שפתה לילה ויום של אחר הלילה:

כלילי שבת ויומו. והלכה כר׳ אליעזר:

ששפתה מן הצער. כלומר ושפתה זו שאמרנו, אם שפתה מן הצער אע״פ שלא שפתה מן הדם, הוי שופי:

ה **כמה הוא קשויה.** דלא אתיא לידי זיבה בכל דמים שתראה:

אפילו ארבעים וחמשים יום. אם לא שפתה יום אחד סמוך ללידה, לא אתיא לידי זיבה ולא הויא יולדת בזוב:

דיה חדשה. דיה אם נטהר את הקושי חודש אחד, דהיינו חודש תשיעי. אבל קשתה שלשה בתוך אחד עשר ימי זיבה בחודש שמיני ואפילו קשתה והולכת כל תשיעי, הרי זו יולדת בזוב מחמת שלשה ימים של שמיני:

אין קשוי יותר משתי שבתות. שאם קשתה וראתה שלשה ימים קודם שתי שבתות והיתה מקשה והולכת כל השבתות אחרי כן, הרי זו יולדת בזוב מחמת שלשה ימים שהיו קודם השתי שבתות. והלכה כר׳ יוסי ור׳ שמעון:

ו **המקשה בתוך שמונים של נקבה.** כגון ששמשה לאחר ארבעה עשר של ימי לידה ונתעברה והפילה בתוך שמונים:

כל דמים שהיא רואה טהורים. דכל תוך מלאת הוי דם טהור:

ור׳ אליעזר מטמא. נדה. דכיון דבקושי בא, לאו דם טוהר הוא אלא מחמת ולד שבמעיה, ומזיבה הוא דטהריה רחמנא לקשוי, ולא מנדה:

שהחמיר בדם השופי. כגון שאר יולדת שרואה שלשה בשופי וילדה, הרי זו יולדת בזוב:

היקל בדם הקושי. לטהרה מזיבה:

מקום שהיקל בדם השופי. לטהרה מכל טומאה, כגון תוך מלאת:

אינו דין שנקל בדם הקושי. לטהרו מכל טומאות ואפילו מנדה:

דיו לבא מן הדין. כגון קושי של תוך מלאת שאתם למדים מקושי של עלמא, דיו להיות כנדון כקושי דעלמא, מה קושי דעלמא. טמא בנדה, אף קושי דתוך מלאת טמא בנדה:

ז **כל אחד עשר יום.** שאחר שבעת ימי נדה:

בחזקת טהרה. ואינה צריכה לבדוק עצמה. דהלכה למשה מסיני שאין בין נדה לנדה פחות מאחד עשר יום:

ישבה לה ולא בדקה. מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני, בימי נדתה בעיא בדיקה. ישבה ולא בדקה, שגגה, נאנסה, הזידה ולא בדקה, טהורה:

הגיעה שעת וסתה ולא בדקה. אף על פי שבדקה אחר כך ומצאה טהורה, הואיל ולא בדקה בשעת וסתה, טמאה, דאורח בזמנו בא:

במחבא. מחמת לסטים או חיל שבא לעיר. ואין הלכה כר׳ מאיר:

אבל ימי הזב והזבה. שבעת ימים נקיים שצריכים לספור:

ושומרת יום. כגון הרואה יום אחד או שני ימים בימי זיבתה, אינה סופרת אלא יום אחד בנקיות, וטובלת לערב וטהורה לבעלה:

הרי אלו בחזקת טומאה. כיון שנפתח מעינה וראתה היום, אע״ג דתוך אחד עשר היא, הויא למחר בחזקת טומאה:

פרק ה

א **יוצא דופן.** אשה שפתחו [מעיה] ע״י סם והוציאו העובר לחוץ ונתרפאה:

אין יושבין עליו ימי טומאה. שבעה לזכר ושבועיים לנקבה:

וימי טהרה. ואין לה דם טוהר:

ואין חייבין עליו קרבן. של יולדת. דכתיב (ויקרא י״ב:ב׳) אשה כי תזריע וילדה, עד שתלד ממקום שמזרעת:

רבי שמעון אומר הרי זה כילוד. שנאמר [שם] ואם נקבה תלד, לרבות יוצא דופן. ואין הלכה כר׳ שמעון:

כל הנשים מיטמאות. בנדה משיצא הדם מן המקור והגיע לבית החיצון, ואע״ג דהעמידוהו כותלי בית הרחם ולא פירש לחוץ. דכתיב [שפ ט״ו] דם יהיה זובה בבשרה, מלמד שמטמאה אע״פ שעדיין הוא בבשרה. ובית החיצון מקרי מקום שהאבר דש בו בשעת ביאה:

אינן מטמאין עד שתצא טומאתן לחוץ. דכתיב בזב [שם] איש כי יהיה זב מבשרו, עד שתצא זובו מבשרו. ובבעל קרי כתיב (שם כב) אשר תצא ממנו שכבת זרע:

ב **שנזדעזעו אבריו.** שנעקרה שכבת זרע מגופו:

אוחז באמה. ואע״ג דכל האוחז באמה ומשתין כאילו מביא מבול לעולם, הכא כיון דנעקרה שכבת זרע שוב אינו חוזר ומתחמם לעקור עוד מיד באותה שעה:

ומטמאין. זוב ושכבת זרע:

בכל שהן. לאדם היוצא ממנו. אבל הנוגע, אינו טמא עד שיגע בכעדשה:

ג **מיטמאה בנדה.** אם ראתה דם:

בת עשרה ימים מיטמאה בזיבה. אם ראתה שלשה ימים רצופים לאחר שבעה. דכל דם שרואה בתוך שבעה דם נדה הוא, הילכך אי אפשר לה ליטמא בזיבה דהיינו להיות זבה גדולה, עד עשרה ימים:

תינוק בן יום אחד מיטמא בזיבה. דכתיב (שם ט״ו) איש איש כי יהיה זב, לימד על תינוק בן יומו שמיטמא בזיבה:

ומיטמא בנגעים. דגבי נגעים כתיב (שם י״ג) אדם כי יהיה בעור בשרו, ותינוק בן יומו אדם הוא, דאדם כל שהוא משמע:

ומיטמא בטמא מת. דכתיב (במדבר י״ט:י״ח) ועל הנפשות אשר היו שם, נפש כל שהוא:

וזוקק ליבום. אם נולד יום אחד קודם מיתת אחיו. אבל נולד לאחר מיתת אחיו, אינו זוקק, דכתיב (דבריס כ״ח) כי ישבו אחים יחדיו, שהיתה להם ישיבה אחת בעולם:

ופוטר מן היבום. אם נולד לאחר מיתת אביו וחיה שעה אחת ומת. אבל כל זמן שמעוברת, אינו מתירה לינשא:

ומאכיל בתרומה. בת ישראל שניסת לכהן ומת, ונולד בן לאחר מיתתו, אוכלת בשבילו בו ביום שנולד, כדכתיב (ויקרא כ״ב:י״א) ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו, ודרשינן יאכילו את אמם. אבל הניחה מעוברת, אינה אוכלת בשבילו עד שיוולד:

ופוסל מן התרומה. כגון כהן שהיו לו שתי נשים, אחת גרושה שעבר ונשאה כשהיא גרושה, ואחת שאינה גרושה, ויש לו בנים משאינה גרושה, ועבדים שנפלו להן בירושה אוכלים בתרומה בשבילן, דכתיב [שם] וכהן כי יקנה נפש קנין כספו, ויש לו בן יום אחד מן הגרושה והוא חלל, ויש לו חלק בעבדים, ופוסל את כולן מן התרומה, דאין ברירה לדעת מי מהן מגיע לחלקו. ודוקא בן יום אחד דראוי לירושה. אבל כל זמן שלא נולד, אוכלים כולן, דאין זכיה לעובר:

ונוחל ומנחיל. נוחל את האם. אם מתה אמו ביום שנולד, הרי הוא נוחלה. וכשמת הוא, באין אחיו מאביו ויורשים הימנו נכסי אמו. אבל עובר שבמעיה, אם מתה מעוברת אינו נוחל את אמו להנחיל לאחיו מאביו, שהרי מת הוא קודם אמו, ואין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחיו מאביו:

וההורגו חייב. דכתיב (ויקרא כ״ד) ואיש כי יכה כל נפש, מכל מקום:

כחתן שלם. שחייבים להתאבל עליו. והני מילי, דקים להו בגויה שכלו לו חדשיו, אבל לא קים להו שכלו לו חדשיו, אין חייבין להתאבל עליו עד שיהיה בן שלשים ואחד יום:

ד **מתקדשת בביאה.** אם מסרה אביה לכך:

ואם בא עליה יבם קנאה. להיות אשתו לכל דבר, ויורשה ומיטמא לה וזכה בנכסי אחיו:

וחייבין עליה משום אשת איש. אם קבל בה אביה קדושין מאחד, ובא עליה אחר, נהרג עליה, דביאתה ביאה:

ומטמאה את בועלה. אם היא נדה. אבל פחות מכן, אע״פ שהיא מטמאה במגע, אינה מטמאה את בועלה משום בועל נדה לטומאת שבעה, אלא משום נוגע ולטומאת ערב:

תחתון. של בועל נדה:

כעליונו. של זב, שמטמא אוכלין ומשקין ולא אדם וכלים:

מן הפסולין. כגון נכרי, ועבד, ונתין, ממזר, או חלל:

פסלה. מתרומת אביה, אם היא בת כהן:

מכל העריות. כגון אביה או חמיה:

והיא פטורה. מפני שהיא קטנה ואינה בת עונשים:

כנותן אצבע בעין. שדומע וחוזר לכמות שהיה, אף כאן חוזרת בתולה כמו שהיתה:

ה **שבא על יבמתו קנאה.** וזכה בנכסיו אחיו. ואע״פ שאין קנין לקטן, שאני הכא דמן שמיא אקנויה נהליה:

ואינו נותן גט עד שיגדיל. אם בא לגרשה. דקידושי אחיו קדושין גמורים, וגירושין של זה אינן גירושין גמורין. ודוקא כשבא עליה לאחר שהגדיל, די לה בגט. אבל אם לא בא עליה לאחר שהגדיל, צריכה גט וחליצה:

ומטמא בנדה. אם בא עליה בנדתה. דביאתו ביאה לכל דבר:

ופוסל. כגון נכרי ועבד או חלל בן תשע שנים שבא על הכהנת, פסלה מתרומת אביה:

ואינו מאכיל. אם הוא כהן ונשא ישראלית, אינו מאכילה בתרומה, לפי שאין קנינו קנין גמור. ואפילו הוא יבם דקנייה בהך ביאה כדאמרן, אפילו הכי אינו מאכילה בתרומה:

ופוסל את הבהמה. אם רבעה על פי עד אחד:

ונסקלת על ידו. אם יש שני עדים:

ו **נדריה נבדקים.** אם ידעה לשם מי נדרה, לשם מי הקדישה, נדרה נדר:

נדריה קיימין. והוא שהביאה שתי שערות. וכן בן שלש עשרה שנה ויום אחד נדריו קיימים, דוקא כשהביא שתי שערות:

ובודקין כל שתים עשרה. מהו דתימא הואיל ואמר מר שלשים יום בשנה חשובים שנה, היכא דבדקנוה שלשים יום קמאי דשתים עשרה ולא ידעה לפרש לשם מי נדרה, תו לא נבדוק, ולחזקה כקטנה, קמשמע לן:

קודם לזמן הזה. קודם ראש השנה של שתים עשרה לתינוקת ושל שלש עשרה לתינוק:

אין נדריהן נדר. דקטנים הן:

ז **פגה.** סמדר. כמו התאנה חנטה פגיה (שיר ב׳). כך התינוקת שאין לה סימן לא בדדין ולא בשערות:

בוחל. הפרי הקרוב להתבשל. ולשון חכמים הוא, התאנים משיבחילו חייבים במעשר. כך כשיש לה סימן דדין קצת, בידוע שהביאה שתי שערות ונערה היא:

צמל. לשון נוטריקון יצתה מלאה. שיש לה סימן מובהק בדדיה והיא בוגרת:

בזו ובזו. אפילו כשהיא נערה, אביה זכאי בכל. דכתיב (במדבר ל׳) בנעוריה בית אביה, כל שבח נעוריה לאביה:

ח **איזו היא סימניה.** אצמל קאי:

קמט. שגדלו דדיה עד שכפולים מעט על החזה ויראה כקמט:

משיטו הדדין. גדולים יותר מקמט:

הפיטומת. ראש הדד. כמו ניטלה פטמתו [סוכה פרק ג׳ משנה ו׳]:

על העוקץ. חודו של דד שתינוק יונק. ופיטומת היינו סביבות העוקץ. וכל הסימנים הללו כשנראו באשה הרי היא בוגרת, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, ושוב אין לאביה רשות בה. והלכה כדברי כולם להחמיר. הלכך אם נראה בה אחד מן הסימנים הללו, דיינינן בה דין בוגרת לחומרא. אבל לא לקולא, שאם קידשה את עצמה, צריכה גט שמא בוגרת היא. ואם אביה קידשה, צריכה נמי גט, דשמא עדיין נערה היא, עד שיהיו בה כל הסימנים הללו כולם, ואז תיחשב בוגרת בין לקולא בין לחומרא:

ט **והיא אילונית.** כלומר וצריך שייראו בה נמי סימני אילונית. שאם לא נראו בה סימני אילונית, אע״פ שהיא בת עשרים ולא הביאה שתי שערות, עדיין קטנה היא, עד שתהיה בת שלשים וחמש שנה ויום אחד. ואם לא הביאה שתי שערות אז, אע״פ שלא נראו בה סימני אילונית, הרי זו אילונית. וסימני אילונית פירשנו [ריש] פרק קמא דיבמות:

לא חולצת ולא מתיבמת. ומותרת לינשא לשוק. דרחמנא פטרה, דכתיב (דברים כ״ה:ו׳) והיה הבכור אשר תלד, פרט לאילונית, שאינה יולדת:

והוא סריס. כלומר שנראו בו סימני סריס. דאי לא נראו בו סימני סריס, עדיין הוא קטן, עד שיהיה בן שלשים וחמש שנה ויום אחד, דאז אפילו לא נראו בו סימני סריס, בידוע שהוא סריס, כיון שלא הביא שתי שערות. וסריס לאו בר חליצה [ויבום] הוא, דכתיב [שם] להקים לאחיו שם בישראל, והאי לאו בר הכי הוא:

ר׳ אליעזר אומר הזכר כדברי בית הלל. בן עשרים, אם נראו בו סימני סריס, הרי זה סריס:

והנקבה. בת שמונה עשרה, אם נראו בה סימני אילונית, הרי זו אילונית כדברי בית שמאי. ואין הלכה כרבי אליעזר:

פרק ו

א בא סימן התחתון. שתי שערות שהוא סימן נערות:

עד שלא בא העליון. סימן של דדין, והוא בוחל:

או חולצת או מתיבמת. משום דגדולה היא. שהשערות סימן מובהק, ועלייהו סמכינן:

אע״פ שאי אפשר לרבנן לבוא סימן העליון בלא התחתון. ומכי אתא סימן העליון, אע״ג דבדקו ולא אשכחו תחתון, מימר אמרינן סימן התחתון ודאי אתא אלא שנשר, מכל מקום לר׳ מאיר לא חולצת ולא מתיבמת. דר׳ מאיר סבירא ליה אפשר לבוא סימן עליון בלא תחתון, ואנן אתחתון סמכינן, הלכך עדיין קטנה היא ולא חולצת ולא מתיבמת. ור״מ לטעמיה דאמר קטן וקטנה לא חולצין ולא מתיבמין. קטן, שמא ימצא סריס. וקטנה, שמא תמצא אילונית:

או חולצת או מתיבמת. ואפילו היא קטנה מתיבמת לרבנן, דלא חיישי למיעוטא שמא תמצא אילונית, דרוב נשים אינן אילוניות. מיהו לחליצה בעינן שתהא גדולה אפילו לרבנן, דאיש כתיב בפרשה [דברים כ״ה], ומקשינן אשה לאיש. והלכה כחכמים:

מפני שאמרו אפשר לתחתון לבוא וכו׳ אע״ג דתנא ליה ברישא הדר תניא זימנא אחריתי, משום דבעי למסמך ליה כיוצא בו וכו׳ דדמי ליה:

ב כל כלי חרס שהוא מכניס משקה. כשמניחו על המים, יש בו נקב גדול שהמים נכנסים לתוכו, כל שכן שאם נותן המים לתוכו יוצא המשקה לחוץ אבל יש נקב קטן שמוציא ואינו מכניס. ונפקא מינה להא דקיימא לן דכלי חרס שלם שניקב, אינו פסול לקדש בו מי חטאת, דהיינו לתת בתוכו מים של אפר פרה, עד שינקב נקב גדול בכונס משקה. אבל ניקב נקב קטן כמוציא משקה, לא נפיק מתורת כלי ולא מפסיל בהכי. ולעולם אין נקב קטן במוציא משקה מוציא מתורת כלי אלא הגסטרא בלבד, דהיינו שבר כלי שיחדו למלאות בו מים ולהשתמש בו, אם ניקב במוציא משקה, בטל מתורת כלי, שאין אומרים הבא גסטרא אחרת ונשים תחת גסטרא זו לקבל המשקה היוצא. אבל כלי שלם שניקב במוציא משקה, לא בטל מכלום, לפי שאדם חס עליו ואינו שוברו, ומשתמש בו, ומביא שבר כלי ומניח תחתיו לקבל המשקה היוצא ממנו. ומעתה הכי פירושא דמתניתין, כל כלי חרס הפסול למי חטאת פסול לגסטרא, ויש פסול לגסטרא וכשר למי חטאת:

כל אבר שיש בו צפורן. כגון אצבע יתירה שבאצבעות היד, אם יש בה צפורן, חשובה אבר, ומטמא במגע ובמשא ובאוהל, כאבר שיש בו עצם שמטמא באוהל ואפילו אי ליכא כזית בשר, דקיי״ל האברים אין להם שיעור:

ויש שיש בו עצם. ולא חשובה אבר אם יותרת היא, כיון שאין בו צפורן, ומטמאה במגע ובמשא, ואינה מטמאה באוהל כל זמן שאין בה כזית בשר. ואי לאו יתרת היא, ודאי מטמאה באוהל משום אבר, אע״ג דאין בה צפורן ואע״ג דליכא כזית בשר:

ג כל המיטמא במדרס הזב. כל כלי הראוי להיות אב הטומאה במדרס הזב, כגון כלי המיוחד למשכב ומושב, ראוי להיות אב הטומאה אם נגע במת או נטמא באוהל המת. ויש שהוא כלי גמור לקבל כל טומאות ונעשה אב הטומאה על ידי מת, ואינו נעשה אב הטומאה ע״י הזב במדרס, כגון אם כפה הזב סאה וישב עליה, או תרקב וישב עליה, אין אותו כלי טמא מדרס להיות נעשה אב הטומאה, אלא ראשון לטומאה במגעו של זב, דכתיב (ויקרא ט״ו) אשר ישב עליו הזב, מי שמיוחד לישיבה, יצא זה שאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו. אבל אם נגע במת, נעשה אב הטומאה, שאין אומרים בטמא מת עמוד ונעשה מלאכתנו:

ד כל הראוי לדון דיני נפשות. כל שכן שראוי לדון דיני ממונות:

ויש שראוי לדון דיני ממונות. כגון ממזר, דכשר לדיני ממונות, ופסול לדיני נפשות:

ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון. כגון סומא באחת מעיניו. ומתניתין ר׳ מאיר היא דדריש קרא דכתיב (דברים כ״א:ה׳) ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע, מקיש ריב לנגע. מה נגע שלא בסומא דכתיב (ויקרא י״ג:י״ב) לכל מראה עיני הכהן, אף ריב שלא בסומא. ואין הלכה כהאי סתמא, דחכמים פליגי

עליה דר׳ מאיר ואמרי דכי היכי דאשכחן דגמר דין כשר בלילה אע״פ שאין רואים נגעים בלילה, הכי נמי סומא באחת מעיניו כשר לדון אע״פ שאינו כשר לראות נגעים:

ה **כל שחייב במעשרות מיטמא טומאת אוכלים.** דאין לך דבר חייב במעשר שאינו אוכל:

ויש שמיטמא טומאת אוכלים ואינו חייב במעשרות. כגון בשר ודגים וביצים, שאינן גידולי קרקע:

ו **כל שחייב בפאה חייב במעשרות.** דגבי פאה תנן, כלל אמרו בפאה, כל שהוא אוכל ונשמר וגידולו מן הארץ ומכניסו לקיום ולקיטתו כאחת, חייב בפאה. ואילו גבי מעשר תנן, כל שהוא אוכל ונשמר וגידולו מן הארץ חייב במעשר. ומכניסו לקיום ולקיטתו כאחת לא קתני. נמצא ירק שאין מכניסו לקיום, ותאנה וכיוצא בהם שאין לקיטתם כאחת, חייבין במעשרות ופטורים מן הפאה:

ז **כל שחייב בראשית הגז.** רחלים ואילים בלבד:

חייב במתנות. הזרוע והלחיים והקיבה:

ויש שחייב במתנות. שחיוב המתנות לשור ועזים וכבשים:

ח **ויש שיש לו שביעית ואין לו ביעור.** כגון הדברים ששרשם נשאר בקרקע בין בימות החמה בין בימות הגשמים, כמו הלוף שוטה והדנדנה, שקורים בערבי נענ״ע, ובלע״ז מינט״א, דכיון שאין כלין לעולם מן השדה, אין חייב לבערם מן הבית, דכתיב (ויקרא כ״ה:ז׳) ולבהמתך ולחיה אשר בארצך, כל זמן שחיה אוכלת בשדה, האכל לבהמתך מן הבית, כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית, וכל הנך דלא כלו לחיה מן השדה, אין צריך לבערם מן הבית:

ט **קשקשת.** מלבוש של דג, הקבוע בו:

סנפיר. כנפים שפורח בהן. וכל שיש לו קשקשת בידוע שיש לו סנפיר ואין צריך לבדוק אחריו עוד, שדג טהור הוא:

ויש שיש לו סנפיר. והוא דג טמא, שאין לו קשקשת:

יש לו טלפים. פרסותיו סדוקות. שאין קרנים אלא לבהמה ולחיה טהורה:

ואין לו קרנים. כגון חזיר, שפרסותיו סדוקות, ואין לו קרנים:

י **ויש טעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו.** כגון ציצית, ותפילין, ומזוזה, שופר, סוכה, ולולב, שמברכין עליהן עובר לעשייתן, ואין טעונין ברכה לאחריהן:

יא **תינוקת שהביאה שתי שערות.** לאחר שתים עשרה שנה ויום אחד:

וחולצת או מתיבמת. אע״ג דתנא חייבת בכל מצות האמורות בתורה, איצטריך למתני חולצת או מתיבמת, דמהו דתימא איש כתיב בפרשה (דברים כ״ה), ואם לא יחפוץ האיש, הלכך קטן לא חליץ. אבל אשה דלא כתיב בפרשה אלא יבמתו, בין גדולה בין קטנה חולצת או מתיבמת, קמ״ל דאי אייתיאת שתי שערות, אין. אי לא, לא. מאי טעמא, דמקשינן אשה לאיש:

וכן התינוק שהביא שתי שערות. לאחר שלש עשרה שנה ויום אחד. וקמי שתים עשרה לנקבה ושלש עשרה לזכר, אינו סימן אלא שומא:

וראוי להיות בן סורר ומורה משביא שתי שערות עד שיקיף זקן התחתון. אבל קודם שיביא שתי שערות עונשים הוא. ולאחר שהקיף זקן התחתון, ראוי להוליד, ורחמנא אמר בן ולא הראוי להיות אב:

התחתון ולא העליון. כלומר, באיזו הקפת זקן אמרו, בתחתון של מטה, ולא בעליון:

עד שירבה השחור. שישחיר אותו מקום שערות הרבה. ופסק הלכה, שהבת ממאנת עד שתהא בת שתים עשרה שנה ויום אחד. ולאחר זמן זה, אם הביאה סימנים, אינה יכולה למאן. ואם לא הביאה סימנים, ממאנת והולכת ואפילו עד שתהא בת עשרים שנה ויראו בה סימני אילונית. והני מילי, כשלא בא עליה לאחר שהיו לה שתים עשרה שנה ויום אחד. אבל אם בא עליה לאחר זמן זה, שוב אינה יכולה למאן. ואע״פ שלא נראו בה סימנים, חיישינן שמא הביאה שתי שערות ונשרו:

יב **שתי שערות האמורות בפרה.** דקי״ל (פרה פרק ב׳) שתי שערות שחורות פוסלות בה:

ובנגעים. שער לבן, קיי״ל בתורת כהנים מיעוט שער שתים:

והאמורות בכל מקום. בתינוק ובתינוקת:

לקרוץ. לאחוז מעט:

שיהו ניטלות בזוג. של מספרים, והוי שיעורא רבא. והלכה כדברי כולן להחמיר, ומשנקרצת בצפורן דהוי שיעורא זוטא מכולהו, לא ממאנת שמא גדולה היא. ולענין חליצה, אינה חולצת, עד דאיכא שיעורא רבא דכולהו:

יג הרואה כתם. שמצאה טפת דם בחלוקה:

הרי זו מקולקלת. אינה יודעת פתח נדותיה לידע מתי יתחילו אחד עשר יום שבין נדה לנדה, דהא לא ידעה אימת חזאי:

וחוששת משום זוב. אם עברו עליה שלשה ימי זיבה משלבשה חלוק זה, ומצאה עליו כתם גדול שיעור שלשה גריסין ועוד, כלומר מעט יותר משלשה גריסין, מספקינן להו דילמא כל חדא וחדא בחד יומא, והויא זבה גדולה מספק, ואע״ג דבמקום אחד נמצאו:

וחכמים אומרים אין בכתמים משום זוב. בגמרא מוקי מלתייהו דחכמים דהכא, כיחידאה, ואמר דרבי חנינא בן אנטיגנוס היא. ומודה ר׳ חנינא בן אנטיגנוס שאם לבשה ג׳ חלוקות לבנות בשלשה ימים בימי זיבה, חלוק ליום, ומצאה בכל אחת מהן כתם, דחוששת לזיבות ; ואין צריך לומר אם ראתה שני ימים דם מגופה, ובשלישי לבשה חלוק הבדוק לה ומצאה בו כתם, דפשיטא דחוששת לזיבות. ולא נחלק ר׳ חנינא בן אנטיגנוס דהוא חכמים דמתניתין, אלא על הלובשת חלוק אחד בשלשה ימים מימי זיבתה ולבסוף מצאה כתם גדול שיעור שלשה גריסין ועוד במקום אחד, או אפילו בשלשה מקומות, דאיהו סבר בכהאי גוונא אינה חוששת לזיבות, הואיל ולא היו הכתמים בשלשה חלוקות. ור׳ מאיר ורבנן דאפליגו עליה סברי, כשמצאה שיעור שלשה גריסין ועוד בחלוק אחד, בין במקום אחד בין בשלשה מקומות, חוששת לזיבות. ואין הלכה כר׳ חנינא בן אנטיגנוס:

יד הרואה יום אחד עשר. שהוא סוף ימי זיבה. ולמחר מתחילין ימי נדה:

בין השמשות. ספק יום הוא והוי דם זיבה, ספק לילה ותחילת נדה:

תחלת נדה וסוף נדה. בגמרא מפרש דהכי קתני, תחלת נדה וסוף זיבה. ובשביעי לנדתה, סוף נדה ותחלת זיבה. כלומר, בין השמשות של אחד עשר, אם לילה הוא, הרי ראייתה תחלת נדה. ואם יום, הרי הדם דם של סוף זיבה. ואם ראתה שני ימים קודם לכן, חוששת משום זיבה. וכן אם ראתה בשביעי לנדתה בין השמשות, מספקינן נמי, אם לילה הוא, הרי הדם דם של תחלת זיבה, ואם תראה שני ימים אחרי כן, חוששת משום זיבה. ואם יום הוא, הרי ראייתה סוף ימי נדה, ואף על פי שתראה שני ימים אח״כ אינה זבה:

יום ארבעים לזכר ויום שמונים לנקבה בין השמשות לכולן. כלומר באיזו מאלו שתראה בין השמשות, ספק דם טמא ספק דם טהור. ואם תראה שני ימים אחרים חוץ מזו, הרי היא זבה מספק, ומביאה קרבן ואינו נאכל, שכל הטועות מביאות קרבן ואינו נאכל:

השוטות. לטועות שאינן יודעות מתי ימי נדה וימי זיבה, קרי שוטות:

עד שאתם מתקנים את השוטות. את הטועות הללו שראו בשעת הספק:

בואו ותקנו את הפקחות. שרואות בשעה ודאית והן צריכות תיקון ולפרש ימי שימורן ותשמישן. כגון הנך דמייתי בברייתא, מי שרואה יום אחד טמא ויום אחד טהור כל ימיה, ותמיד היא רואה ביום ולא בלילה, משמשת שמיני ליום שראתה בו ראיה ראשונה, שהרי טהורה היא, שהרי בשבעה לערב טבלה ולא תראה עד תשיעי, הלכך, משמשת שמיני שלם לילה ויום, ולילה שלאחריו שהוא נגהי תשיעי. ומשמשת ארבעה לילות מתוך שמונה עשר יום לראיה ראשונה, שהרי אשה זו לא תהא זבה לעולם, שאינה רואה שלשה רצופים. וכשהיא רואה תשיעי, תהא שומרת עשירי ותשמש בלילה. ותראה באחד עשר. ותשמור שנים עשר ותשמש בלילה. הרי שנים. ותראה בשלשה עשר, ותשמור ארבעה עשר ותשמש בלילה, הרי שלשה. ותראה חמשה עשר, ותשמור ששה עשר ותשמש בערב, הרי ארבעה. ובשבעה עשר תראה, ותשמור שמונה עשר. הרי כלו שמונה עשר ולא שמשה אלא ארבעה לילות. לבד שמיני ולילו. ותשמיש אחרון אינו בתוך שמונה עשר. ולמחר בתשעה עשר כשתראה, תהא תחילת נדה, שהרי שלמו אחד עשר שבין נדה לנדה, וחוזרת למנינה שאמרנו. והכי איכא טובא שצריכות תיקון לימי תשמישן. וכולהו מייתי לה בברייתא בגמרא בפרקין:

פרק ז

א דם הנדה. מטמאין לחין. דכתיב (ויקרא ט״ו:ל״ג) והדוה בנדתה, מה שזב ממנה טמא כמותה, ובשעה שזב לח הוא:

ומטמאים יבשים. דכתיב [שם] דם יהיה זובה, בהוייתו יהא, ואע״פ שנתייבש:

ובשר המת. מטמא יבש, דכתיב (במדבר י״ב) או בעצם אדם, אדם דומיא דעצם, מה עצם יבש אף בשר יבש:

והניע. רוק רך שיוצא ע״י נענוע. ואני שמעתי, ליחה היורדת מן החוטם. וממעינות הזב הן והוו אב הטומאה:

והשרץ. דכתיב (ויקרא י״א) הנוגע בהם במותם, כעין מותם, דהיינו כשהם לחים כמו שהיו בעת מותם. אבל כל זמן שהשדרה קיימת והעצמות

מחוברות בשדרה, הואיל וצורתו ניכרת, כלח הוא נחשב:

והנבלה. דכתיב [שם] כי ימות, כעין מיתה:

והשכבת זרע. שצריך שיהא ראוי להזריע:

מטמאין לחין ואין מטמאין יבשין. הזוב מטמא לח ולא יבש, דכתיב (שם ט״ו) רר בשרו את זובו, כמין ריר שהוא לח. כמו ויורד רירו על זקנו (שמואל א כ״א:י״ד):

והניע והרוק. דכתיב (ויקרא טו) וכי ירוק, ובעת שירוק לח הוא:

וכמה היא שרייתן. דנימא אי הדרא בכי האי שיעורא לחין הן:

בפורשים מעת לעת. אבל אי צריכי טפי מים חמים, או יותר מזמן מעת לעת, יבשין הן:

ר׳ יוסי אומר בשר המת יבש, טהור מלטמא בכזית. אבל מטמא טומאת רקב כמלוא תרווד. ואין הלכה כר׳ יוסי:

ב **מטמא למפרע.** כל טהרות שנמצאו במבוי. דמבוי רשות היחיד הוא לענין טומאה, וספיקו טמא:

או עד שעת כיבוד. מפני שחזקת בני ישראל בודקין מבואותיהן בשעת כיבודיהן, ואם היה שם שרץ היה רואה אותו:

וכן כתם שנמצא בחלוק מטמא למפרע. כל טהרות שעשתה האשה מיום כבוס. אבל אותן של קודם כיבוס, לא, מפני שחזקת בנות ישראל בודקות חלוקיהם בשעת כיבוסיהן:

היבש מטמא למפרע. עד שעת כיבוד. דאיכא למימר לאחר כיבוד מיד נפל:

אבל הלח אינו מטמא למפרע. אלא עד שעה שנוכל לומר אם נפל באותו יום עדיין יכול להיות עכשיו לח. אבל עד שעת הכיבוד לזמן מרובה, לא, דהא לח הוא, ואי מההיא שעתה נפל, הוה מתעביד יבש. ודוקא בשרץ הוא דפליג ר׳ שמעון בין לח ליבש. אבל בכתם, אפילו לח מטמא למפרע עד שעת כיבוס, דאימר יבש היה ומיא הוא דנפל עליה. אבל בשרץ ליכא למימר הכי, דאי איתא דמים נפול עליה, אמרטוטי אמרטוט. ואין הלכה כר׳ שמעון:

ג **הבאים מרקם.** שהן נכרים ודמן טהור. ואע״ג דרבנן גזרו על הנכרים שיהיו כזבים לכל דבריהם, על כתמיהם לא גזרו:

מרקם. בין קדש ובין שור, מתרגמינן בין רקם ובין חגרא:

שהן גרים. ודמן טמא:

וטועים. כלומר, לא צניעי כולי האי, ואין מצניעים את כתמיהן, הלכך חיישינן שמא כתמים של אשה נדה הן:

הבאים מבין הגויים טהורים. דלא גזרו רבנן על כתמיהן, כיון דדמן ודאי טהור מן התורה:

מבין ישראל ומבין הכותים ר׳ מאיר מטמא. מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני, מבין ישראל ומבין הכותים, טמאים, דכותים גרי אמת הן ודמן טמא. כתמים הנמצאים בערי ישראל דהיינו במקום גלוי, טהורים, דלא נחשדו על כתמיהן ואצנועי מצנעי להו. הנמצאין בערי כותים, ר׳ מאיר מטמא, דכותים נחשדו על כתמיהן. וחכמים מטהרים, שלא נחשדו על כתמיהן ומצנעי להו, ותלינן להאי כתם בדם חיה או בהמה, דאילו דם אשה נדה, לא היה נמצא במקום גלוי, דאינהו נמי מצנעו להו כישראל. וכבר נפסקה ההלכה דבזמן הזה גזרו על כותים להיות כנכרים לכל דבריהם, וכתמיהן טהורים ככתמי הנכרים:

ד **בכל מקום.** במקום ישראל:

טהורים. שחזקתן אינן מדם נדה, דאצנועי מצנעי להו:

בית הטומאות. חדר שהנשים משתמשות בו בימי נדותן:

קוברין שם. לפי שעה, כדי שיסלקו אותן לאחר זמן. ולפי שאין אנו יודעין אם הסירו אותן אם לאו, מטמאים באוהל:

ה **נאמנים לומר קברנו.** דטומאת מת מידי דאורייתא היא. וכגון שכהן כותי עומד שם ותרומה בידו ואוכלה, דליכא למיחש שמא תרומה טמאה היא. ובלאו הכי אין נאמנין, דלית להו לפני עור לא תתן מכשול, ולא אכפת להם אם אנו חוטאין על פיהם:

אם בכרה. והוא שראינוהו עובד וגוזז בו. דאי לאו דידע דלאו בכור הוא, לא עבר אדאורייתא, דכתיב (דברים ט״ו:י״ט) לא תעבוד בבכור שורך ולא תגוז בכור צאנך:

נאמנים על ציון קברות. לציין. מקום הקבר. וסומכין עליהן. ואע״ג דמדרבנן הוא, כיון דכתיבא, זהירין ביה. דכתיב (יחזקאל ל״ט:ט״ו) וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון:

לא על הסככות. אילן המיסך על הארץ וענפיו מובדלים וידוע ודאי שיש קבר תחת אחת האהלות ואין ידוע איזה הוא, ובא כותי והעיד על אחד שזה טהור, אינו נאמן, לפי שאינו חש על הספק:

ולא על הפרעות. אבנים גדולות בולטות מן הגדר, וקבר תחת אחת מהן ואין אנו יודעים תחת איזו מהן, ובא כותי והעיד על מקצתן שהן טהורות:

אינו נאמן. משום דלספיקא לא חייש:

בית הפרס. שדה שנחרש בה קבר. וכל מאה אמה של סביבות הקבר אוקמינהו רבנן בחזקת טומאה, שמא גלגלה המחרישה והוליכה עצם כשעורה מן המת. ופרס, לשון דבר פרוס ושבור, שעצמות של מת נפרסו שם. ומפי אחרים שמעתי, על שם שפרסות בני אדם נמנעים ללכת שם מפני הטומאה:

זה הכלל. לאתויי תחומים ויין נסך. שאין כותי נאמן לומר עד כאן תחום שבת, דתחומין דרבנן, וכותים לא סבירא להו. וכן אין נאמנים על יין נסך, לפי שאין נזהרים ממגע נכרי. וכל הדברים הללו לא נאמרו אלא בדורות הראשונים, אבל בזמן הזה, הן כנכרים לכל דבריהם:

פרק ח

א **הרואה כתם.** כנגד בית התורפה. בית הערוה:

טמאה. דאיכא למימר, דם מאותו מקום נפל:

על עקבה. זמנין דמתרמי ונגע באותו מקום:

ועל ראש גודלה. דבהדי דפסעה מתרמי גודל שברגלה להיות תחת אותו מקום ודם נוטף עליו:

על שוקה ועל פרסותיה מבפנים טמאה. כשאדם עומד ומחבר רגליו ושוקיו זו בזו, כל מה שמחובר מהם זו עם זו, קרוי לפנים:

מבחוץ. מכאן ומכאן:

ועל הצדדין. אחורי השוק כל גובהן כנגד העקב, ולפניו כל גובהן כנגד הרגל, קרויים צדדים:

מן החגור ולמטה. כנגד בית התורפה הוא:

אם מגיע כנגד בית התורפה. כגון שנמצא בראש בית ידה סמוך ליד, שפעמים שפושטתן מזרוע ונופל כנגד מטה:

ואם לאו. שלא כנגד בית התורפה, כגון שנמצא סמוך לכתפות:

שהוא חוזר. פעמים שראש החלוק נהפך כנגד פניה של מטה:

וכן בפוליון. מטפחת שהיא מתכסה בו:

ב **ותולה.** הכתם שמצאה:

בכל דבר שהיא יכולה לתלות. לומר שלא ממנה היה:

מאכולת. כינה:

עד כמה הוא תולה. בדם מאכולת:

עד כגריס. אבל טפי מהכי אין דם מאכולת כל כך גדול. ובהכי מיהא תליא ואף על פי שלא ידעה שהרגה. ור׳ חנינא פליג אתנא קמא דאמר הרגה אין, לא הרגה לא. ואין הלכה כר׳ חנינא בן אנטיגנוס:

ותולה בבנה ובבעלה. השוכבים אצלה אם יש בהן מכה, לומר שכתם זה מהן היה:

ואם יש בה מכה. שהעלתה קרום:

והיא יכולה להתגלע. להגלות. מלשון לפני התגלע הריב (משלי י״ז:י״ד). כלומר, שיסיר הקרום ויקלף ותתגלה המכה ויצא ממנה דם, תולה בה:

ג **דם ולא כתם.** וחכמים הוא דגזור על הכתמים, לפיכך הולכים בהם להקל:

ד **עד שהוא נתון תחת הכר.** הבגד שמקנחת בו את עצמה בשעת תשמיש, קרוי עד:

דם עגול טהור. דדם מאכולת הוא:

משוך טמא. ואם טפה משוכה היא, טמאה, שחזקתה שהיא ממנה, ובעת שקנחה עצמה נתלה זה הדם בעד:

דברי ר׳ אליעזר בר ר׳ צדוק. וכן הלכה:

פרק ט

א **האשה שהיא עושה צרכיה.** משתנת מים:

אם עומדת טמאה. דאמרינן מי רגלים הדור למקור ואתא דם מן המקור בהדייהו:

יושבת טהורה. בגמרא מוקמינן לה ביושבת על שפת הספל ומקלחת מי רגלים לתוכו בחוזק. וכשהיא מקלחת בחוזק, אין דרך דם המקור לצאת עם מי רגלים. ואי לבתר דתמו מיא בא דם זה מן המקור, לא היה הדם נמצא בתוך הספל אלא על שפת הספל, שדם הבא מן המקור, שותת ויורד ואינו מקלח. ודם זה שנמצא בתוך הספל, על כרחך ממקום מי רגלים בא ומכה יש בה שם, ולא מן המקור. ובעומדת על שפת הספל ומקלחת בתוך הספל, לא היה אפשר להעמידה, דעומדת אי אפשר לה לקלח, ולהכי איצטריך תנא למנקט יושבת:

רבי יוסי אומר בין כך ובין כך טהורה. והלכה כרבי יוסי:

ב **שעשו צרכיהן.** הטילו מי רגלים:

רבי יוסי מטהר. דהא אפילו באשה גרידתא דליכא אלא חדא ספיקא, ספק בא מן המקור, ספק בא ממקום מי רגלים, מטהר רבי יוסי לעיל, וכל שכן הכא דדילמא מאיש אתי. ולא הדר תנא הכא רבי יוסי מטהר, אלא לאשמועינן ממשנה יתירתא דאפילו לכתחילה מטהר ר׳ יוסי לאשה שעושה צרכיה וראתה דם, שתתעסק בטהרות. דלא תימא דוקא דיעבד מטהר ר׳ יוסי טהרות שנתעסקה בהן, אבל לכתחילה לא אמרינן לה שתתעסק, קמשמע לן:

ור׳ שמעון מטמא. אפילו הכא דאיכא ספק ספיקא, כדקתני טעמא:

שחזקת דמים מן האשה. ולעיל פסקינן הלכה כר׳ יוסי דמטהר ואפילו בחד ספיקא, כל שכן הכא דאיכא תרתי:

ג **השאילה חלוקה.** ואח״כ לבשתה היא ומצאה עליו כתם:

לנכרית או לנדה. לנכרית שהיא רואה דם, שהיא גדולה וידענו בה שכבר ראתה, דומיא דנדה:

הרי זו תולה בה. וטהורה. דכיון דנדה היא, לא מקלקלה לה מידי. ונכרית נמי טמאה ותליא בה. אבל ישראלית טהורה ששאלה חלוק מחברתה טהורה, ואחר כך לבשתו חברתה, שתיהן טמאות, כדקתני שלש נשים וכו׳, דכיון דאי תליא בה, מקלקלא לה, מאי חזית דמקלקלת להך טפי מהך:

של אבן. דאינו מקבל טומאה. וספסל דרישא [איירי] בכלי עץ דראוי ליטמא במושב הזב והנדה:

אינו מקבל כתמים. כלומר לא גזרו על כתמים הנמצאים בו. וטעמא דר׳ נחמיה, דכתיב (ישעיה גש׳) ונקתה לארץ תשב, כיון שישבה לארץ שאינה מקבלת טומאה, נקתה. והוא הדין לכל דבר שאינו מקבל טומאה. וכן אם ישבה על גבי כלי חרס, שאין מקבל טומאה מגבו, או על גבי מטלניות של בגד שאין בהן שלש על שלש שאינן מקבלין טומאה, בכל אלו לא גזרו על כתמים הנמצאים בהם. והלכה כר׳ נחמיה:

ד **ותולות זו בזו.** שאם היתה האחת מעוברת, תולה הדם בשאינה מעוברת, והיא טהורה:

ואם לא היו ראויות. כגון שהיו כולן מעוברות או כולן מניקות, כולן טמאות כאילו ראויות לראות, דמכל מקום דם מבינייהו נפק:

ה **תחת הפנימית.** אותה של צד הקיר קרויה פנימית, וחיצונה קרויה אותה של צד דרך עליית המטה. והא דמפליג תנא הכא בין כשנמצא תחת הפנימית לנמצא תחת החיצונה, ולעיל קתני ונמצא דם תחת אחת מהן כולן טמאות, ולא מפליג בין נמצא תחת פנימית לנמצא תחת חיצונה, מפרש בגמרא דלעיל איירי כשהן תכופות ודבוקות יחד, הילכך איכא לספוקי בחיצונה אפילו כשנמצא הדם תחת הפנימית:

אימתי. אמרו נמצא תחת החיצונה פנימית טהורה:

בזמן שעברו דרך מרגלות המטה. דלא עברה פנימית על מקום מציאת הדם:

אבל עברו שלשתן דרך עליה. שהן דורסות ועוברות על החיצונה:

כולן טמאות. ואפילו פנימית, דשמא כשעברה פנימית דרך שם נפל ממנה:

לגל טמא. שהיה שם כזית מן המת:

עד שמגיע לסלע או לבתולה. קרקע בתולה. ואם לא מצא, הגל טהור, דאימור בא עורב ונטל את הטומאה. אבל הכא כשבדקו שלשתן ומצאו טהורות, מודו רבנן לר׳ מאיר דכולן טמאות, דהאי דם מהיכא אתא, על כרחך מחדא מנייהו הוא. והלכה כחכמים:

ו **שבעה סממנין מעבירין על הכתם.** שאין הדם בטל עד שיעביר כולן עליו:

רוק תפל ומי גריסין. מפרש לקמן במתניתין:

נתר. אלו״ם בלע״ז. ומין קרקע הוא ומזהיר. ובערבי קורין לו שי״ב:

בורית. מין צמח הוא שמנקה ומטהר:

קמוניא. עשב שמיבשים אותו וטוחנים אותו ומנקין בעפרו את הידיס להעביר את הזוהמא. ובלשון גמרא קרוי שלוף דוץ:

אשלג. לא אתפרש לי:

הטבילו. לבגד שיש בו כתם קודם שהעביר עליו הסממנים הללו:

הרי זה צבע. דאי הוה דם הוה עבר:

שדיהה. נשתנה מאדמומיתו:

ז **שלא טעם כלום מבערב.** כל אותה הלילה, והיינו תפל בלא טעם. והוא שישן מחצות אחרון של לילה עד הבוקר. ועד שלש שעות ביום נקרא רוק תפל לענין זה. ואם השכים בבוקר ושנה פרקו, לא הוי רוק תפל:

לעיסת גריסין של פול חלוקת נפש. שנחלק האוכל מן הקליפה. לועסה לגריסת הפול ומעבירו על הכתם:

שהחמיצו. שהסריחו. וכמה חימוצן, כל ששהו שלשה ימים:

וצריך לכסכס. לשפשף שלש פעמים לכל סם וסם, כדרך כיבוס בגדים שכופל צד עם צדו ומשפשף:

כסדרן. ששנויים כאן:

לא עשה ולא כלום. לא לבדוק ולא לבטל:

ח **כל אשה שיש לה וסת דיה שעתה.** לעיל בפרק קמא תנינא לה, והתם מיירי בוסתות דיומי כגון מט״ו יום לט״ו יום, או מחודש לחודש, והכא מיירי בוסתות דבגופה, שכל זמן שייראו בה סימנים הללו רגילה לראות בהן, אבל אין לה זמן קבוע לראות:

מפהקת. יש מפרשים, פותחת פיה בכל כוחה. אלחר״י בלע״ז. ויש מפרשים, פושטת זרועותיה וגופה. אשטרנ״י קלא״ר בלע״ז:

בפי כרסה. נגד טבורה:

שפולי מעיה. בית הרחם:

ושופעת. מפרש בגמרא ששופעת דם טמא מתוך דם טהור, כגון שהיא רגילה לראות דם טהור תחילה, דהיינו דם שאינו מחמשה דמים טמאין, ואח״כ דם טמא. והאי נמי הוי וסת. וכל שעה שתראה דם טמא אחר דם טהור, דיה שעתה:

צמרמורת. לשון סמר מפחדך בשרי (תהילים קי״ט:ק״כ). אריצמינ״ט בלע״ז:

אוחזין אותה. כך למודה להיות בכל עת שהיא רואה:

וכן כיוצא בהן. משאר סימנים שהנשים הרואות דם למודות להיות בכך. כגון שראשה כבד עליה, או אוחזה רתת ורעד, או כאב לב, וכיוצא בזה, אם קבעה לה שלש פעמים הרי זה וסת:

ט **למודה להיות רואה בתחלת הוסתות שבגופה.** כגון בתחלת העטושים והפיהוקין וכיוצא בהן:

אף ימים ושעות וסתות. שעות נמי וסתות נינהו, ובתר דידהו אזלינן. שאם היתה רגילה לראות מעשרים יום לעשרים יום ומשש שעות לשש שעות, מותרות לשמש ביום עשרים עד שש שעות, וחוששת בשעה ששית לבד. עברה שעה ששית ולא ראתה, מותרת לשמש כל היום כולו:

היתה למודה להיות רואה עם הנץ החמה. סיומא דמלתא דרבי יוסי היא:

אינה אסורה אלא עם הנץ החמה. וכל הלילה משמשת. ואם עבר הנץ החמה ולא ראתה, משמשת כל היום. דדוקא שעת הוסתות חוששת, ותו לא:

רבי יהודה אומר כל היום שלה. כלומר מותרת לשמש כל היום, משעבר הנץ החמה ולא ראתה. אבל כל הלילה שלפני הנץ החמה של וסתה, אסורה לשמש. ועם הנץ החמה דקתני, היינו דרגילה למחזי בסוף ליליא מקמי דלמטי תחלת יממא, ואנן אסרינן לה כל עונת וסתה. נמצאת אסורה כל הלילה שהיא עונת וסתה. והלכה כרבי יהודה:

י **ואינה מיטהרת מן הוסת שפסק ממנה, שלא לחוש לו:**

יא **יש גפן שיינה אדום ויש גפן שיינה שחור.** כך יש אשה שדם שלה אדום, ויש שדם שלה שחור:

כל גפן יש בה יין. כל אשה יש לה דם נדה ודם בתולים:

ושאין בה הרי זה דורקטי. דור קטוע. כלומר קטוע בנים, עקרה שאינה יולדת:

פרק י

א **תינוקת.** נותנין לה ארבעה לילות. ואפילו רואה, אמרינן דם בתולים הוא וטהור:

עד שתחיה המכה. שתתרפא המכה של בעילה. וכל זמן שהדם שותת ממנה כשהיא עומדת, וכשהיא יושבת אינו שותת, או ששותת כשהיא יושבת על גבי דבר קשה, וכשיושבת על גבי דבר רך כגון על גבי כרים וכסתות אינו שותת, בידוע שלא חיתה המכה, ומחמת המכה של בתולים בא הדם. אבל אם הדם שותת בין כשהיא עומדת בין כשהיא יושבת ובין כשיושבת על דבר רך ובין כשיושבת על דבר קשה, אין זה דם מכה אלא דם נדה:

הגיע זמנה לראות. ולא ראתה, ונישאת:

עד מוצאי שבת ארבעה לילות. שהרי היא נישאת ברביעי. דבתולה נישאת ליום רביעי ונבעלת ליל חמישי:

בעילת מצוה. בעילה ראשונה:

כל הלילה כולה. ואפילו בועל בעילות הרבה. וכל הדברים הללו, בדורות הראשונים בלבד, אבל אחר שפשטה החומרא שהחמירו בנות ישראל על עצמן שאפילו רואות דם טפה כחרדל יושבות עליה שבעה נקיים, כל הנושא בתולה אפילו קטנה שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה מעולם, לאחר שבעל בעילת מצוה אין מותר לו לבוא עליה עד שתספור שבעה נקיים אחר שיפסוק הדם, כדין שאר נשים שרואות דם:

ב **לא הפרישה.** לא בדקה עצמה להפריש בטהרה:

ולאחר ימים. לאחר שטבלה בליל שמיני:

הרי זו בחזקת טהרה. בימים שבין טבילתה למציאת טומאה. וטהרותיה שנגעה בהן טהורות, דאימור השתא הוא דחזאת:

ומטמאה מעת לעת. אריש קאי, דקתני ולאחר ימים בדקה ומצאה טמאה הרי היא בחזקת טהרה, אבל מטמאה מעת לעת של ראיה זו או מפקידה לפקידה:

אפילו בשניה לנדתה. בדקה שחרית ומצאה טהורה, ובין השמשות לא הפרישה, ולבסוף שבעה טבלה, ולאחר ימים בדקה ומצאה טמאה, הרי זו עד עכשיו בחזקת טהרה. ושלש מחלוקות בדבר, לתנא קמא בדיקת שחרית דשביעי הוא דמטהרתה, אבל שני לנדתה, לא. ולר׳ יהודה אפילו בדיקת שחרית דשביעי לא מטהרה עד שתפרוש בין השמשות. ולרבנן אפילו בשני, דכיון דפסק פסק. ודוקא בשני הוא דמטהרי רבנן, אבל בראשון מצאה טהור ושוב לא בדקה, וטבלה בליל שמיני, ועשתה טהרות, ואחר כך מצאה טמא, לא מטהרי רבנן, לפי שביום ראשון הוחזקה מעין פתוח. ומשום הכי קתני ואפילו בשניה לנדתה דוקא, אבל ראשון לא. והלכה כחכמים:

ג **הזב והזבה.** שצריכין לספור שבעה נקיים, ופסקו מראייתן והתחילו לספור, ובדקו יום ראשון ושביעי כו׳:

אין להם אלא יום ראשון ושביעי בלבד. וצריכין לספור עוד חמשה. ימים נקיים, כדי להשלים לשבעה:

ר׳ עקיבא אומר אין להם אלא שביעי. שמא ראו בינתיים וסתרו ספירתן הראשונה. והלכה כר׳ אליעזר:

ד **מטמאין במשא.** בגמרא פריך, אטו כל מת מי לא מטמא במשא. אלא מאי במשא, באבן מסמא. כלומר אבן גדולה וכבדה שאינה מיטלטלת. ואם היא מונחת על גבי כלים ומת נתון עליה אין זה משא, הואיל ואינה ראויה להטלטל עמו, ושאר מתים לא מטמו, והני מטמו מדרבנן, הואיל ומחיים מטמו באבן מסמא מדאורייתא שהרי מטמאים מושב כל שתחתיהן, גזור (בהו רבנן לאחר מיתה) שמא יתעלפו ודומה למת, ואי אמרת זב מת אינו מטמא, בזב חי שנתעלף אתי לטהורי:

עד שימוק הבשר. דמהשתא הוי מת ודאי:

נכרי שמת. אע״ג דמחיים הרי הוא כזב לכל דבריו ומטמא באבן מסמא, משמת, טהור מלטמא באבן מסמא, הואיל וטומאת זיבה שעליו מחיים אינה אלא מדברי סופרים:

כל הנשים. מחזקינן להו כנדות, ומטבילין כלים שהיו עליהן סמוך ליציאת נשמה אע״פ שלא נגעו בהן לאחר מיתה. לפי שבראשונה היו מטבילין כלים על גבי נדות מתות, והיו נדות חיות מתביישות, שאפילו במיתתן הן משונות משאר נשים, התקינו שיהיו מטבילין על גבי כל הנשים, מפני כבודן של נדות חיות:

ובית הלל אומרים אין נדה אלא שמתה נדה. דלית להו לבית הלל האי תקנתא:

ה **מטמאה משום כתם** של נדה, במשהו דאי משום טומאת מת, לא מטמאה אלא ברביעית:

ומטמאה באוהל. אם כל הרביעית יחד:

שמטמא משום כתם. במשהו. שנעקר מחיים. ואין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי יוסי. הלכך, לא שנא יושבת על משבר ולא שנא שאר מתות, כולהו מטמאות משום כתם, ומטמאות באוהל:

ו **מערה למים לפסח.** מכלי אל כלי לרחוץ בם את בשר הפסח. אבל במים אינה נוגעת, שהיא טבולת יום, שטבלה לסוף שבועים ואין לה הערב שמש עד יום שמונים שהוא תיכף להבאת כפרתה, והכתוב עשאה טבולת יום, דכתיב (ויקרא י״ב:ד׳) בכל קודש לא תגע, וקיי״ל בכל קודש, לרבות את התרומה, וטבול יום, שני הוא. וכשהיא מערה, אינה נוגעת במים אלא בכלי, ושני אינו מטמא כלי. אבל במים לא תגע, הואיל והם עשויין לרחוץ בהם את הפסח, דחולין שנעשו על טהרת הקודש כקודש דמי:

חזרו לומר הרי היא כמגע טמא מת. טבול יום דינו כנוגע בטמא מת, שהוא ראשון, דוקא לקדשים, אבל לחולין, לא הוי טבול יום כנוגע בטמא מת להיות ראשון, אלא שני, הלכך יכולה היא ליגע אפילו במים, שהמים חולין הן, וטבול יום, שני הוא, ואין שני עושה שלישי בחולין. ואף על פי שהמים הללו נעשים על טהרת הקודש שהרי לרחיצת פסח עשויות, לא מהני שני בהו, דחולין שנעשו על טהרת הקודש לאו כקודש דמו:

בית שמאי אומרים אף כטמא מת. שהוא אב הטומאה ועושה מגעו ראשון. כך מגעו של טבול יום, ראשון הוא:

ז **ומודים שאוכלת במעשר.** כדין טבול יום, דטבל ועלה אוכל במעשר:

וקוצה לה חלה. ואינה קוראה לה שם ומניחתה בכלי. ואע״פ שהיא נוגעת בחולין הטבולין לחלה, לאו כחלה דמי, ואין שני פוסל בהן:

ומקפת. מקרבת הכלי שהניחה בו החלה אצל העיסה. לפי שמצוה לתרום מן המוקף, מן הקרוב לדבר שהוא תורם עליו:

ואם נפל מרוקה ומדם טהרה. דהוו להו משקין היוצאין מן הטבול יום, וטהורין הן:

צריכה טבילה באחרונה. ליל שמונים צריכה טבילה לאכול בתרומה אם כהנת היא. ואם ישראלית היא, צריכה טבילה לביאת מקדש, מפני שטבולת יום ארוך היא והסיחה דעתה מן התרומה ומן המקדש:

אינה צריכה טבילה באחרונה. וסומכת על הטבילה של סוף שבועים. ודוקא לתרומה ולביאת מקדש. אבל לאכילת קדשים, מודו בית הלל שהיא צריכה טבילה אחרת לסוף שמונים, דקיימא לן האונן ומחוסר כפורים צריכים טבילה לקודש, הלכך, לאחר שהביאה כפרתה, טובלת לקדשים:

ח **הרואה יום אחד עשר.** שהוא סוף ימי זיבה, ואין יום שלאחריו מצטרף עמו לזיבה. שאם ראתה יום שנים עשר ושלשה עשר, אינה זבה גדולה בשביל כן, לפי שהן תחילת ימי נדה ואינן מצטרפין עם ימי זיבה:

בית שמאי אומרים מטמאין משכב ומושב. ואפילו הבועל מטמא משכב ומושב לטמא אוכלין ומשקין, מפני שהוא כבא על שומרת יום כנגד יום, דסברי בית שמאי יום אחד עשר בעי שימור. ובית הלל פוטרים מן הקרבן, דסברי, יום אחד עשר הואיל ואין יום שלאחריו מצטרף עמו לזיבה, לא בעי שימור. מיהו לענין טומאה מודו דבועלה מטמא מדרבנן, גזירה יום אחד עשר אטו תוך אחד עשר, דמטמאה בועלה מדאורייתא, אבל לענין קרבן, להביא חולין לעזרה, לא:

טבלה ביום שלאחריו. דעבדה שימור קצת. ושמור מעליא הוא, אלא שתוך אחד עשר יום אסור לעשות כן, שלא תבוא לידי ספק, שמא תראה לאחר תשמיש ומצטרפין הימים לזיבה:

מטמאין משכב ומושב. מדרבנן מטמא אפילו בועלה משכב ומושב. גזירה אטו תוך אחד עשר:

ופטורין מן הקרבן. דהא עבדה שימור. ואע״פ שחזרה וראתה, אין מצטרפין לזיבה, שהרי תחילת נדה היא:

גרגרן. ממהר לחטוא. שמא ירגיל בכך תוך אחד עשר. אבל לענין טומאה, טהור:

וחייבין בקרבן. אפילו לא תראה למחר, דהא בעיא שימור, וזאת לא שמרה כלל, ונמצא שבעל זבה קטנה:

טבלה יום שלאחריו. דעבדה קצת שימור, ושימשה:

הרי זו תרבות רעה. שמא תראה אחרי כן ותצטרף לשלפניו ואין טבילתה טבילה:

ומגען. לענין טומאה וטהרה:

ובעילתן. לענין קרבן:

תלויין. שאם תראה, מגען מגע זבה וחייבין קרבן בבעילתן. ואם לא תראה, מגען טהור ופטורים מן הקרבן על בעילתן: